

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 20 Volume: 5 Issue: 20

Kıř 2012 Winter 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

LEYLA ERBİL'İN MEKTUP AŞKLARI ROMANINDA KİŞİLER DÜNYASI
"THE WORLD OF PEOPLE İN LEYLA ERBİL'S MEKTUP AŞKLARI NOVEL"

Nagihan KUNDUZ*

Özet

Modern Türk romanı içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan Leyla Erbil, Mektup AŞkları romanında aşk ve evlilik olgusuna, kadının kendini var etme mücadelesine dair değerler dizgesini aktarır. Yazar, kadının aşk açmazlarını kurmaca metnin söylem düzeyindeki görünüşleriyle dikkatlere sunar. Bu makalede, romanın eyleyen unsuru olan kişiler dünyasının görünüşleri tespit edilecektir. Kişiler dünyasının aşk ve evlilik olgusuna bakış açılarındaki farklılıkları ortaya konulacak ve anlatının kurgusunu açmılayan unsur olarak kişiler dünyasının işlevi tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Leyla Erbil, Mektup AŞkları, Kişiler Dünyası, AŞk.

Abstract

Leyla Erbil having a privileged place in the modern Turkish novel conveys the struggle for women to have self-transfer of the string values and the concept of love and marriage into the novel named "Mektup AŞkları". The author offers women's love dilemmas facing the fictional world views to the level of discourse. In this article an element of the novel that acts on the world views of people will be identified. People's differently perceiving love and marriage will be emphasized and differences in perspectives and describes the elements of narrative fiction will be analyzed .

Key Words: Leyla Erbil, Mektup AŞkları, The World of People, Love.

Giriş: Leyla Erbil'in Romancılığı

Sanat, ölümlü insanın varoluşsal kaygılarının dışavurumsal formu; toplumun yaşam refleksi olan yazarın, yaşama tutunma ve ölümsüzlüğe ulaşma serüveninde dünyayı anlama çabasının bir ürünü ve evrene bıraktığı ebedi bir imzasıdır.

Demophilus'un "Seçimlerin olmadığı yerde kölelik başlar" (Eliuz, 2009: 77) aforizması, Türk kadınının toplumsal yapı içerisinde varoluş serüvenine bakmayı gerekli kılar ki bu süreç Tanzimat bildirisi ile ivme kazanır. Türk kadınının canlı ve iradeli bir kimlik kazanmaya başladığının ilk emareleri Tanzimat anlatılarında hayat bulurken; günümüzde ise sorumlu yazar tavrıyla Leyla Erbil anlatılarında ve özellikle çalışmanın konusu olan Mektup AŞkları

* KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

romanında kadının seçim hakkı ve kendilik değerlerine sahipliğine ayrıcalıklı yer vererek bu olguları tartışmaya açar.

Edebiyat hayatına Seçilmiş Hikayeler dergisinde çıkan ilk hikayesi Uğraşsız'la (1956) giriş yapan Leyla Erbil'in, Ataç, Dost, Papirüs, Dönem, Kitap-lık, Yeditepe, Yelken, Yeni a, Yeni Dergi, Yeni Ufuklar, Türkiye Defteri ve Türk Dili gibi birçok dergide öykü ve yazıları yayımlanır (Dündar, 2007: 13). Yazarın Hallaç (1959), Gecede (1968), Eski Sevgili (1977) isimli öykü kitapları, Tuhaf Bir Kadın (1971), Karanlığın Günü (1985), Mektup Aşkları (1988), Cüce (2001), Üç Başlı Ejderha (2005), Kalan (2011) isimli romanları ve Zihin Kuşları (1998) isimli deneme kitabı bulunur. Ayrıca Leyla Erbil, Tezer Özlü'nün kendisine yazdığı mektupları Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar (1995) isimli kitapta toplar.

Modern Türk romanı içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan Leyla Erbil, kültürel dalgalanmaların ve yoğun çelişkilerin yaşandığı bir süreçte yaşayan ve bu süreç içerisindeki devinimleri anlatılarına yansıtan yazar görünümüyle, romanlarında Cumhuriyet'in kazanımları karşısındaki toplumu ele alır. Erbil, tüm anlatılarında bir takım tabuları yıkararak düşünce ile edebiyatı birleştiren bir tutumla okurun karşısına çıkar. Bu tutumunda yazı hayatına ilk başladığı yıllardan itibaren etkisi altında kaldığı Sartre, Kafka gibi varoluşçuların eserlerinde görülen fantastik gerçekçiliğin etkisini unutmamak gerekir. Ayrıca Marks'ın ve Freud'un öngördüğü toplum ve birey hakkındaki görüşlerini "edebi ilhamına katmış bir yazar" olarak Leyla Erbil'in edebiyatı politik, psikanalitik ve felsefi yaklaşımlardan güçlü esintiler taşır (Temizyürek, 2004: 41). Karakter yaratmada oldukça başarılı olan Erbil, tüm romanlarında iyilikle kötülüğün, özveri ile bencilliğin harmanlandığı insanın iç gerçeğini tüm çıplaklığıyla vermeye çalışır; bu yüzden kadın kahramanlarını hüznünlü, acılarla yoğrulmuş kişilerden seçer (Korkmaz, 2007: 480) kadın varoluşuna ayrıcalıklı bir şekilde değinir; onun sorunlu konumuna kendine özgü bir perspektiften yaklaşır. Leyla Erbil'in eserlerinin tamamında bireylerin kendi kendine ve topluma karşı yabancılaşması, hiçlik, bağısız olma durumları, kaçış, aşk, ölüm fikri gibi izlekler ortak tematik yapıyı oluşturur.

Leyla Erbil'in üslubunun estetik özelliği, armonik biçimde işlenmiş çok seslilik ve çok üslupluluk şeklinde anlatılara taşınır. Romanlarda iç diyalog, iç çözümleme, montaj, bilinç akışı, geriye dönüş, mektup tekniği gibi değişik anlatım tekniklerini başarıyla kullanır.

Erbil 1950'den bugüne "kısıtlı toplum düzenine başkaldırma niteliğinde, varoluşçu yöneliş ve temalarla yazdığı anlatılarında", "dil'in oturmuş kelime hazinesini ve sözdizimi kurallarını" değiştirerek yeni biçim arayışlarına girer (Necatigil, 1972: 123). Anlatılarda "dil" in sekteye uğradığı; alışıla gelmiş dil kurallarının ve özellikle noktalama işaretlerinin Erbil'in kendi mantık sınırları içinde birtakım değişikliklere uğrayarak kullanıldığı görülür. Erbil'in üç virgül, virgüllü ünlem, virgüllü soru, üç virgüllü soru gibi kullanımları, yazarın da yaratma uzamında giriştiği "özgürlük alanı" kavgasının kurmaca dünyadaki dilsel edimi şeklinde değerlendirilir.

Leyla Erbil, bireysel ve kolektif paradigmaları, ideolojik koşullanmaların boyunduruğundan kurtarma mücadelesini kurmaca metnin kişileri üzerinden yapar. Yazarın anlatılarında öne çıkan ortak unsur tüm romanlarında başkişilerin kadın oluşu, başkaldırı ve isyandır. Erbil, Tuhaf Bir Kadın'da Nermin, Karanlığın Günü'nde Neslihan, Mektup Aşkları'nda Jale, Cüce'de Zenime, Üç Başlı Ejderha'da Leyla Ünver, Kalan'da Lahzen aracılığıyla insanın o yitik "ben"ini bulma ve onu değiştirme kaygısının isyan boyutuna varan sesi duyulur. Kadının öyküsü üzerinden ideoloji, inanç, vicdan, bilinç, değer, ahlak kavramları olanca görünürlüğüyle metne taşınır.

İnsani tükenişleri bir yazgı olarak kanıksamayıp bu tükenişe başkaldıran Erbil, bu nedenle varlığın özgürce kendini var edişini tehdit eden her türlü statik ve baskıcı düzenle çatışma düzeylerini anlatılarına taşır. Erbil, Tuhaf Bir Kadın'da dinsel, geleneksel baskılarla ve içi boş entelektüel çevre halinde çatışmayı açılmakten; Mektup Aşkları romanında bu çatışma,

evrensel bir değere sahip 'kadın varoluşu ve aşk' teminin kurgusal uzamda farkındalık açılımlarına taşınması şeklinde yer alır.

Mektup Aşkları romanının kişiler dünyasının incelendiği çalışmada eyleyen unsur görünümündeki kişilerin anlatının tematik yönünü destekleyen, geliştiren işleviyle kişi, kavram ve simge düzeyinde temsilini içeren KORO (Korkmaz, 2002: 273) şemasında ülküdeğer ve karşıdeğerlerin çatışma düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 1: Mektup Aşkları Romanında Kişiler Dünyasının Değerler Sınıflaması

	ÜLKÜDEĞER	KARŞİDEĞER
KİŞİ	Jale Sacide Reha	Ferhunde Ahmet Zeki'nin babası Abdullah Bekir İhsan
KAVRAM	aidiyet değerler aşk/sevgi özgürlük başkaldırı idealizm dürüstlük bağlılık düzen acıma inançsızlık alay üretkenlik	Kaçış/ kopuş yozlaşma hayal kırıklığı evlilik iletişimsizlik nefret/ kin yabancılaşma adaletsizlik yalan çıkart din tabu sömürü şimdi ikiyüzlülük yoksulluk
SİMGE	İstanbul Avrupa Piyano	Ankara Türkiye Ahmet

Mektup Aşkları romanının kişiler dünyasında idealize edilen ve olumsuzlanan ülküdeğer ve karşıdeğerler sınıflaması, Tanzimattan günümüze uzanan süreçte kadın gerçekliğini anlamada ve bireyin kendisini kuşatan dış unsurların insan üzerindeki yıkıcılığı, yozlaşmanın ve ötekiye dönüşün kişiyi değerlerinden nasıl uzaklaştırdığı; bu deformasyon sürecinde geliştirilen direniş ya da kopuş/kaçış edimlerini yansıtan görünümüyle metnin anlamlandırılmasına esas teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Leyla Erbil'in Mektup Aşkları romanının kişiler dünyası yapısalci kuram merkezli incelemesinin yapıldığı bu çalışmanın amacı, kişiler dünyasının Mektup Aşkları içindeki varlığını, işlevselliğini toplumsal ve geleneksel gelişim süreçlerini de göz önünde bulundurarak tahlil etmektir. Çalışma "Mektup Aşkları Romanında Kişiler Dünyası" başlığı altında başkişi, norm karakterler, kart karakterler ve fon karakterler başlıkları altında değerlendirilecektir. Sonuç bölümü ve kaynakça ile tamamlanan çalışmada amacımız erkek/kadın kimliğinin gizli labirentlerine Mektup Aşkları'nın Jale, Sacide, Ferhunde, Ahmet, İhsan, Zeki, Reha ve diğer karakterleri üzerinden küçük de olsa bir ışık tutabilmek; aşk-evlilik tercihini belirleyen göstergelerin toplum yasaları, ahlak kuralları ve siyasi/ideolojik yaklaşımlarla yakından ilintili olduğu tezini roman karakterlerinin kurmaca dünyadaki görünümü aracılığıyla tahlil etmektir.

Leyla Erbil'in Mektup Aşkları Romanında Kişiler Dünyası

1. Başkişi

Kişi, anlatıdaki eylem ve anlatımın biçimlenmesinde rol oynayan temel elemandır. Bir romanda, "yapıyı oluşturan bütün unsurların merkezi" (Stevick, 2004: 138) konumunda

bulunan kişiye başkişi veya daha yaygın bir nitelemeyle asıl kahraman “protagonist” (Stevick, 2004: 173) denir. Başkişiler: “Romanda en ilgi çekici soruların ortaya atılmasına hizmet eden araçlardır; bizde inanç, sempati ve ani duygusal değişiklikler yaratır, bütün romanda ifade edilen ahlak felsefesinin somutlaştırılmasına hizmet ederler (Stevick, 2004: 173). Mektup Aşkları romanının başkişi konumundaki karakteri Jale’dir. Entrik kurgu Jale etrafında şekillenir. Jale karakteri boyutlu bir kişilik sergiler. “Forster, “boyutlu” kişilerin, derinlikli ve nitelikli bir yapıya sahip olduklarını söyler.” (Tekin, 2003: 96). Başkişi Jale’nin boyutlu ve derinlikli görünümü kurmaca metnin diğer kişilerine yazdığı mektuplarda savunduğu fikirlerinde, yaşantısında ve yaşadıklarının sonucunda geçirdiği değişim ve dönüşümlerde görülür. Roman başkişisi, “evrensel değeri somutlaştıran kişi” (Stevick, 2004: 182) olarak anlatının “kadınların mutluluğu, aşk ve evlilikte aramamaları” tezini destekler gelişim sergiler.

Romanın başından itibaren yazarın sesini emanet ettiği Jale, anlatının asi, bunalımlı, kavgacı, yabancılaşmış kişisi Sacide’nin, aşırı yıkıcı yapısını kontrol altında tutmaya çalışan, zaman zaman Sacide’nin özgünlüğünü yitirmemek, başka’ya dönüşmemek adına yaptığı zorlu yolculukta girdiği çıkmaz sokaklarda yolunu bulmasını sağlayacak yönlendirmelerde bulunan “akıl” ve “sağduyu” fonksiyonunu yerine getirir:

“Ayrıca dostçuğum, sana çok ihtiyacım var. Etkilerin gerek bana. Gene şaşkın durumdayım” (Erbil, 2010: 117)

Sacide’ye ait olan bu ifade, Jale’nin anlatıda üstlendiği “akıl” ve “sağduyu” fonksiyonuna ışık tutar. Aydın kişi kimliğiyle romanın diğer kişileri üzerinde önemli etkilere sahip olduğu görülür:

“Adeta bir girdaba yakalandım ve kendimi bir labirentin ortasında buldum.(...) Galiba benim kadar çabuk değişen ve sürekli elde edemediği şeylerin peşinde koşan, her an birbirinin zıddı olan ve sonunda kendini tanıyamaz olan bir insan dünyada mevcut değildir. Bu neden böyle dostum bilmiyorum.” (s.38)

Bu söylemle Sacide içinde bulunduğu psikolojiyi tespit eder ancak çözümüne ilişkin bir fikre sahip değildir. Sacide karakterinin zaafı başkişi Jale’ye yüklenen akıl ve sağduyu vasıflarının açılmasına imkan sağlar. Böylece Jale, akıl ve sağduyu vasıflarıyla idealize edilir.

Romanda ülküdeğer gurubunda yer alan Jale, aşk ilişkilerinde “Kadında sevilme gereksinimi, sevmek gereksiniminden daha büyüktür” (Freud, 2009: 247) tezini aldığı evlilik kararındaki tercihle gerçekler. Kendisini seven erkekler içinde onu en çok sevdiğine inandığı Ahmet’le evlenmeyi seçer:

“Şu romantik Ahmet dilinden düşmüyor gene; sen de bir hoşsun yani, onca vakit akılcılık, gerçekçilik derken romantik Ahmet de neyin nesi? “Beni en çok anlayan, seven, en çok mektup yazan, bana en sadık kalacak olan” da ne demek?” (s.165)

Sacide’nin, Jale’nin evlilik tercihiyle yönelik olumsuz tutumu üzerinden yapılan eleştiri, idealize edilen değerlerden farklı bir uygulamanın söz konusu olmasına yöneliktir. Bu durum toplumun farklı cephelerinde de söz konusudur; toplumsal bir eleştiri içerir. Fikir boyutuyla uygulama cephesindeki farklılık anlatıda en önemli sorunsallardan biri halinde öne çıkar.

Romanda bilincinden (ve bakış açısından) yararlanan Jale, “yansıtıcı bilinç” (Tekin, 2003: 58) olarak görülür. Kendi psiko-sosyal kişiliğine göre konuşur. Ahmet, Jale’nin hayattan, insanlardan beklentilerini eleştirdiği bir mektupta, Jale’nin hayatı algılayış içeriği kullandığı değerler literatüründe görülür:

“Sen istediğin kadar inkâr et, dünyadan ve insanlardan çok şey bekliyorsun. Bu düzen biz istedik diye değişmez ki sevgili kızım, öyle olsa ne kolay olurdu devrimler!.. Bir de, “karakter sahibi olmak”, “ideal insan”, “mutlak içtenlik” gibi deyimler dilinden düşmüyor. İnan ki bu insanlar yok yeryüzünde.” (s.21)

Jale'nin değerler dünyasını bir bakıma minimize eden bu şablonlar onun yaşama karşı duruşunu içeren bağlantılar dizgesidir. Jale'nin değerler sistemi yakın arkadaşı Ferhunde'ye yönelttiği eleştirilerde de görülür:

"Anlaşıldı senden bir komünist çıkmayacak. Aşk maşk diye hep yan çiziyorsun (engelmış gibi), ama olsun hiç olmazsa dürüst bir dost kalıyorsun ya!" (s.63)

"Yansıtıcı bilinç" işleviyle Jale, Ferhunde'nin evlenme kararına olumsuz tavır alarak Ferhunde'ye yaşamın ve ülkenin gerçekleriyle yüzleşmesi gerektiğini; evliliğin bir kurtuluş olmadığını telkin eder:

"Dünyada neler olduğuna gözlerini kapıyorsun, en ufak bir sarsıntıda pılyı pırtıyı toplayıp herifin birinin kucağına atlamaya hazırsın. Neden defteri çıkarıp okumuyorsun (en azından), kitapları ve sol bilgileri böyle salya sümük ağlamak için mi ediniyoruz?... O adamla mesut falan olamazsın kendini kandırma!" (s.135)

Ferhunde için aşk, kaçış uzamı olarak varlık bulur. Aşk ile umutsuzluklarını aşmak ister; sadece bunaltılarını aşmak için umut sığınağı olarak aşka tutunur. Kendine ait bir yaşam kurmak yerine kurulu bir düzenin nesnesi olmayı gönüllü olarak benimser; bu güvenlik mitinin arkasından koşar ve geleneksel kadın yazgısını gerçekler. Ancak onun eğitim içeriği geleceğe teslimiyet yönünde değildir.

Jale karakteri, aşırı gururlu, insanın zayıf, âciz yanlarının dile getirilmesini kabullenemeyen, insanlık gururuyla oynanmasına engel olmaya kalkan himaye edici bir üstünlük duygusunu, soyluluklarla donanmış bir kişiliği temsil eder. Ferhunde'nin Jale'ye yazdığı mektuplardan birinde bu karakter yapısını Ferhunde şu şekilde ifade eder:

"Senin müthiş bir gururun var! Sınıfta da âciz, zavallı kızlardan yana çıkman o gururun değil miydi? ...daha çok insanlık gururuyla oynanmasına engel olmaya kalkan himaye edici bir gurur!" (s. 64)

Başkişinin konumunu netleştiren bu ifadeler metnin kurgusundaki başkişi boyutunu belirler. Bu bireysel söylem, aynı zamanda etik değerlerin sorgulanışının ve toplumsal yaşamdaki mutlak içtenlik fikrini imleyen göndergelere sahiptir.

Başkişi, dışarıdan gelen sevgi/aşk itiraflarına karşı bir korunma mekanizması geliştirir. Bu zırh, Aşk'ın yıkıcılığına karşı aşk'ı reddediş tavrıyla netleşerek içsel bir savunma mekanizması halinde dışa yansır, içsel bir direnme haline dönüşür.

"Sen sevgili dostum adeta duygularını saklıyor, aklını duyguların önüne ağdan bir duvar gibi geriyorsun... Sen sanki üzülmemek için sevmiyorsun yahut da içinden sevdiğin halde göstermiyorsun" (s. 64)

Jale, sevdiği kişinin kendisini bırakması korkusuna bağlı olarak onu seven erkeklerle ya sadece hoşlanma boyutunda ya da arkadaşlık boyutunda kalarak baskı altına aldığı güdülerini tepkisel bir oluşum içinde besler; bu durum daha sonraki dönemlerde vereceği evlilik kararında 'aşk/ saf aşk'ı tercihlemesiyle somutlaşır. Fon karakter Ferhunde mektubunda yer verdiği başkişiyle ilgili ifadelerde Ahmet'le evliliği seçeceğini sezdirir:

"Karşıdaki erkekte sadece sen olasın istiyorsun, ya o seni bırakırsa korkusundan sen onu ufacık bir emarede bırakıveriyorsun." (s. 64)

Başkişi aracılığıyla yazar kendi kendini retoriğine kaptırmayan kendi retoriğini de sorgulamaya vuran bir yazar tutumu sergiler. Bu tutum Jale'nin, norm karakter Sacide'ye mektubunda söylem düzeyinde ifadesini bulur:

"Sacideciğim, gitmekle ne iyi ettin. Hakkı olan senmişsin! Ben romantik, yanlış kitaplarla, kötü yaşam örnekleriyle aldatılmış, yaşamının anlamını kavramaktan yoksun, kibirlinin biriymişim. İnsan tek başına yaşamı karşılamak zorunda, bense ille bir sevgiliyle el ele verip değiştirecektim dünyayı! Ne ham hayal, ne zırvalık." (s. 222)

Mektup Aşkları anlatısının, Jale'nin değerler sisteminde meydana gelen değişmeye dayandığı ve diğer karakterlerin değişme süreçlerinin de bu sonuca hizmet etmek için var oldukları görülür.

Başkişi, bütün evrenin ruhunu bir fark edişler dizgesi halinde özümseyerek kendi özel dünyasını yaratır. Yaşadığı yapıcı ve yıkıcı, olumlu ve olumsuz deneyimler değerler dünyasında bir travmaya neden olur. Bu travma beraberinde büyük inançla savunduğu değerlerin çürümesi, başkişinin kendi retoriğini reddiyle son bulur.

2. Norm Karakterler

Norm karakterler, 'eserin özünü genişletmek, desteklemek ve güçlendirmek' için kullanılırlar. Yazar, zaman zaman bu kişilere sözünü emanet eder ve onları kendi adına romanda konuşturur. "Norm karakterler, eserin başkişisinin sahip olması gereken nitelikleriyle, yazarın tercihini ifade edebilir. Bazen derinlemesine anladığı gerçekleri yansıtarak, bazen de sağduyunun ve akli başında gerçeğin sözcüsü olarak roman başkişisinin moral körlüğünü ve hatalarını aydınlığa çıkarabilir" (Stevick, 2004: 179). Mektup Aşkları romanında başkişi Jale'yle evlenen Ahmet, başkişi Jale'nin yakın iki arkadaşından biri olan ve yuvarlak karakter özelliği taşıyan Sacide, romanın felsefik açılımına zemin hazırlayan görünümüyle Zeki, Jale'nin fedakar aşığı Reha ve Jale'yi samimi bir aşkla seven İhsan, karşıdeğer gurubunda yer alan Zeki'nin babası Abdullah anlatının diğer norm karakterleridir. Sacide'yle Jale'nin arkadaşlıkları okul yıllarına dayanır. Samimi arkadaş olan bu iki karakter sosyal konumları, kişilik özellikleri, yetişme tarzları bakımından farklıdırlar. İdeolojik açıdan bu iki karakter Marksist görüşü benimsemiş, sol ideolojinin toplumun ve insanlığın kurtuluşu olabileceğini savunan; şiirden, resimden, müzikten, sanattan anlayan, bu alanlarla ilgili batılı kaynakları takip eden kişilerdir.

Anlatı içerisinde önemli bir işlev yerine getiren norm karakterlerden Sacide, şaşırtıcı bir yönelimle anlatının sonuna geldiğinde başkişi Jale'nin sesini devralır; Jale ve Sacide'nin anlatı içindeki işlevlerinin yer değiştirdiği görülür. Bu kez yazar "yansıtıcı bilinç" işlevini Sacide'ye transfer eder. Romanın başından itibaren idealize edilen kavramların bir yanılısamadan ibaret olduğu, siyasi bir nitelik taşıyan fikri kavgaların, ideolojilerin, kültürel değerlerin, marksizm adına yapılan sahteliklerin Sacide aracılığıyla eleştirisi yapılır:

"Ben istemediğim bir duruma zorla sokuluyorsam, bunun demokrasi ya da cumhuriyet neresinde söyler misin? Kimin hakkı var bir insanın, hem istemediği bir ortama doğmasını sağlayıp hem de ortamı değiştirmesine engel olmaya? Kimin hakkı var bir insanı, zihniyetiyle taban tabana zıt bir toplumla gıki çıkmadan bir arada yaşamak zorunda bırakmaya" (s.153)

Sacide karakterinin içinde sistem eleştirisi taşıyan bu söylem birey-toplum açmazını içinde barındırır. Anlatı içindeki işlevleri yer değişen Jale ve Sacide karakterleri "yansıtıcı bilinç" (Tekin, 2003: 58) işlevini üstlenen Sacide'nin sözlerinde bu değişimi farkındalığa sunar:

"Ne oldu sana, o kadar umutsuz, yeşilsiz bir mektup ki! Günün birinde bana ne yapacağını sormanı aklıma bile getiremezdim. Gerçekten de o memleket seni bile bu duruma getirdiyse kendime bin kez aferin çekiyorum çıkıp geldiğim için." (s.177)

Jale'den Sacide'ye gönderilen bir başka mektup aracılığıyla da bu değişim tespit edilir:

"İşte dostum başıma gelen son belâ bu. Ne diyeceksin merakla bekliyorum, benim aklım durmuş gibi, işlemiyor." (s. 215)

Bir başka mektupta da yine başkişi/Jale'nin büyük bir inançla savunduğu fikirlerin yaşantılarının sonucunda değişimi görülür:

"Tanrım, her şey ne denli saçmaydı Sacide; bütünüyle karşısında olduğum bir duruma, bu evliliğe nasıl da kör gibi atılmışım ben? onca yıl başkalarında eleştirdiğim bir yaşama, ama bu başka diye nasıl da inandırmıştım kendimi?" (s.217)

Jale karakterinin, aşk sandığı duygusal yönelişe yüklediği değerler dizgesinin çöküşü anlamına gelen *'her şey ne denli saçmaydı'* söylemi, kişinin aşk'ın körleşme alanlarında yapabileceği kritik değer/ler yitimini açıklar. İnsan, barındırdığı bilgi ve deneyim değerlerinin özel bir adı olan 'varlık alanı'na aşk yönelimiyle darbe indirmiş görünür. Bu ölümcül edim kişinin bireyleşme sürecindeki değişim/dönüşüm kazanımları olan değerlerin; kadın için varlık bulma sürecindeki kaçış uzamı olan aşk'ta yitime/yokoluş'a uğraması anlamına gelir.

Anlatı başkişisinin kültürel kodların bozulması ve gelenekle bağların koparılmasına yönelik düşüncelerine açılım imkanı sunan norm karakter Sacide, duyguları mekanikleşen, melez duygular halini alan bireyi açıklar. Bu melezleşmenin kaynağı, dinsel, ulusal ve kültürel değerler sistemine karşı hissettiği nefret ve kin duygularında yatar. Yok edici bir inisiyatifle gelişen ötekileş(tir)me, kişiyi tarihsel kazanımlarından yalıtma gibi büyük bir tehdidi içinde taşır (Korkmaz, 2008: 18). Hayatı ve yaşamı sorgulayan Sacide, hak etmediği şeylere maruz kalmasının faturasını toplum düzenine keser. Bir çeşit "reddi miras" tavrı sergiler.

"Ontolojik karakterli bir özgürlük sorunu olan ötekileş(tir)me sürecinde kişi, düşünce ve eylemlerindeki 'kendine özgü'lüğü yitirmiş; başka'ya dönüşmüş veya başka'da batmış, kaybolmuş Ben'dir. Düşünsel anlamda 'şeyleşme'ye maruz kalır." (Korkmaz, 2004: 20) Sacide'yi başka'ya dönüştürmeye çalışan yaptırımlar dizgesi anlatıda 'düşman' kavramında karşılık bulur. Düşman olarak gördüğü unsurlar ise sistemin dişlilerini temsil eden kendini gerçekleştirmesinin önüne geçen statükoyu temsil eden her şeydir. Şeyleşme'ye milli ve manevi değerlerden kopuş halinde direnen Sacide, hiçbir şeyiyle kendini ait hissetmediği toplumun dayatmalarına mahkum olmamak adına çıkış yolları arar. Evinden/güvenlik mekanından koparılan Sacide değerler dünyasında yıkım yaşar; yaşadığı toplumda kendisini 'evinde' hissetmez. Türkiye, ruhsal anlamda 'bırakılmışlık'larını yüzlerine vuran yalıtık bir yerdir. Geleneksel kültüre ait bağlantılarla ve sistemin egemen tanımlarıyla sürekli bir çatışma halindedir. En samimi dostu olarak gördüğü Jale'yle bu konu üzerindeki fikir ayrılığı şu söylemde ifade bulur:

"Ne zamandan beri Türk kesildin bilmiyorum! Benim anımsadığım sen, benden çok yakırsın Türklere! Düzendən, insanlardan, toplumsal konumundan ve her şeyinden Türkiye'nin... O halde benim İngilizce öğrenip kendimi İngiliz gibi satmam neden sana bu kadar dokunmuş anlamadım! Ben o şekilde, "aslımı inkâr edip yabancılara duyduğum aşâğılık duygusunu ilân" etmiyorum dostum, yanlışın var..." (s.152)

Sacide karakteri sergilediği bu yaklaşımla ulusal ve kültürel yozlaşma örneği sergiler; aidiyet ve dayanışmadan yoksun bir bireyi açıklar. Yaşadığı ötekileşme süreci var olan kültürel kodlardan yoksun, geleneğin yaşatıcı yüzüyle bağlarını kopar(tıl)mış ve temelsiz bir kişiyi üreten yıkım sürecine dönüşür.

"Ben dindar değilim, ailem bana vermedi din eğitimi, okul da vermedi; Cumhuriyet çocuğuyuz biz, Atatürk çocuğuyuz." (s. 153)

Sistemin egemen tanımlarıyla sürekli bir çatışma ve bu statükonun reddi yönündeki tavrı 'biz Atatürk çocuğuyuz' söylemiyle gerçekleşen ince alayın devreye sokularak bir ataerkil- kapitalist toplum yapısının eleştirisine dönüşür.

Egemen yapının yıkıcı yüzüyle her karşılaşmasında değerler sisteminin ötekiye/başkaya dönüşümü birey-toplum sözleşmesinin kopuşuna yol açan bir sürece ve 'kendinin bilinci' (Özer, 2007: 194) olmaya çalışan Sacide'yi 'yaralı bilince' dönüştürür.

"Ali bey, benim geleceğimi değiştirdi, kurtardı beni parasıyla. Parasız hiçbir şey olmaz dostum: son durumumda o imdada yetişmeseydi ne olurdu düşünsene! Nasıl haksız yere belâ olmuşlardı başıma! O para vermeseydi buraya gelip okuyabilir miydim? Ah, bütün kapıları para açıyor: para para yine para!" (s.140)

Sacide'nin yozlaşan duygu dünyası toplumsal ve geleneksel değerlerin beraberinde aşk ve sevgi değerlerinde de çıkara dayanan bir yaklaşım halini alır:

“Ben insanların birbirini sevdiklerine falan da inanmam! Kimse kimseyi sevmemiştir! Sevmeyiz de! Çıkar ilişkileri var dünyada Jale. Bazen de gene bir çıkar olan sevilme ve kabul edilmenin getirdiği birliktelikler var. Ben Selim’i beni anladığı ve sevdiği için; Ali’yi iyiliği için, seni beni anladığım için...Çıkarım bunlardır işte, yani karşılıksız değildir hiçbir şey dostum. Fedakârlığa inanmam ben; kimse bana altına yatmadan para vermedi, al bunu annene bak, demedi tamam mı?(...) Çok iyi bildiğim bir şey var dostum, bu cemiyet beni, bizi yapayalnız bıraktı.” (s.155)

Başkişiye gönderdiği diğer bir mektupta Sacide karakteri aracılığıyla birey-toplum sözleşmesinin tek yönlü olmaması gerekliliğine dikkat çekilir. Birey ülküsüyle siyasal yapı ülküsünün örtüşmediği toplumlarda bireyin mutluluğu başka bir düzen/sistem ortamında arayacağı bununda toplumsal bir yozlaşmaya zemin hazırladığı imlenir.

“Ben hep yanlışlıkla, geri kalmış, vahşi insanların arasına düşmüş bir modern insandım, onun için dillerini öğrenince aradaki tek ayırım, nüfus kağıdındaki Türk ve İslam kaydı olacak.” (s.152)

Anlatıda, Sacide karakterinin en önemli engel tanımı milli/manevi değerlerle şekillenmiş toplumun değer yargıları olarak görülür. Toplumsal ilgi ve duygu yoksunluğu bireyin kendini içinde yaşadığı sistemin bir kurbanı olarak değerlendirmesine imkân sunar:

“Bana kötülükten başka bir şey öğretmedi vatanım. Sadece aynı dili konuştuğum için bazı insanlarla millet haline gelmemi de asla kabul edemem. Ettiremediler! Ne de milleti soyup soğana çeviren adamların bana zorla kabul ettirdikleri vergi yüzünden bir millet haline gelebilirim” (s.153)

Norm karakterlerden biri olan Sacide, bağımlılıkla bağımsızlık arasında ruhsal bir iç çatışma yaşar; toplum tarafından yapılan ayrımları hep öteki/ ikincil olarak niteler. Bu ikincil nitelik kendi oluş’unu engeller. Kurgusal dünyanın asi karakteri, bu engellemelere boyun eğmeye razı olmayan bir tavır sergiler. Kendi iradesi dışında Türk yaratmışlardır onu, başkaldırmaya ve kaçmaya yatkın kişilik eğilimi iradesi dışındaki dayatmalara boyun eğdirmez; tutumu var olan düzeni değiştirmekten ziyade kaçış yönelimidir. Onun savaşı toplum düzeniyle, mevcut paradigmalardan şekillendirdiği yazılmamış kurallar ve dayatılan roller ile kendisine sunulanların bir savaşı halidir.

“İşte burada kimsenin ikiyüzlü, meraklı Doğulu gözlerini üzerime dikemeyeceği, gözetlenmeyeceğim bu ülkede yaşıyorum artık! İstedğim gibi okuyacağım, öğreneceğim ve yazacağım. Canımın istediği gibi gezecek, istediğimle insan gibi sevişeceğim; utandırılmadan, ayıplıktan. Yeniden doğmuş gibiyim Jaleciğim, oh be, dünya varmış, valla dünya varmış be!” (s.144)

Bu söylem, sistemin bekçisi unsurların ve geleneksel yapının taşıyıcısı halkın tutsağı olarak duyumsadığı ben’inin kurtuluşunu ilan eden göndermeleri barındırır.

“Oh, kurtuldum, sonunda ruhumu ve maddesel varlığımı kurtardım! (...) O ikiyüzlü, uğursuz ülkeden kurtulduğuma inanamıyorum bazen.” (s.140)

“Sembolik karakter” (Boynukara, 2002: 180) olarak anlatı evreninde rol üstlenen Sacide, eylemleri ve sözleri, bir görüşü ya da düşünceyi temsil edecek şekilde anlatım evreninde düzenlenir. Sacide, okuyucuyu eylemleri ve sözleriyle kendi bireyliğinden ve kişiliğinden öte taşıyan bir karakterdir:

“Jaleciğim, insanlar varsın bana saygı duymasın, ben de onlara duymuyorum. Onlar daha riyakâr: hem yerleşmiş hürsüzlüklerle rahata eriyorlar, hem itibar görüyorlar ve iyilik havarisi rolündeler. Öte yandan bütün Avrupa, “Gayeye erişmek için her vasıta meşrudur,” diyen Makyavel’i ikinci İsa gibi benimsemiş... Ben de onların ahlâkıyla yükseklik saygınlık göreceğim!” (s.155)

Sembolik karakter işlevini yerine getiren Sacide karakteri, yaşadığı toplumda eşitlik olgusunun olmadığı fikrini imler. Bunu onunla benzer düşüncelere sahip olan fakat yöntem

bakımından fikir ayrılığı yaşadığı Jale'yle girdiği tartışma zeminiyle açılar. Başkişinin Sacide'ye yönelik eleştirisi: bir mücadele verilecekse bu milli ve manevi değerlerin inkâr edilmesi şeklinde olmamalıdır doğrultusunda olur:

“Evet tamam, sana göre geçmişini değiştiremeyeceğiz ve gelecek adına mücadele edeceğiz! Bana göre değil dostum, geleceğinden emin olmadığım bir eşitlik düzeni adına bir hayat verirsem, ben de vatani kanlarıyla sulayıp giden zavallı atalarından biri olmaktan kurtulamam! Değil mi? Benim bir tane hayatım var ve onu toprak sulayanlardan değil de, sulanmış toprağın keyfini sürenlerden biri olarak geçirmek isterim.” (s.153)

Başkişi, Sacide'ye ülkesinde kalarak mücadele etmesi gerektiğini ve burada verilecek mücadelenin anlamlı olduğunu telkin eder. Sacide'nin yabancı hayranlığını bireysel yozlaşmanın önemli bir emaresi olarak değerlendirir.

Yuvarlak “çok boyutlu” (Boynukara, 2002: 180) karakter özelliğine sahip olan Sacide, anlatının akışına paralel olarak bir takım ruhsal ve fiziksel değişikliklere uğrar. Gerçek hayattaki insan gibi bir takım zaafaları, zayıflıkları ve güçleri vardır ve bir birey kimliği taşır:

“Sen şimdi bana madem öyleydi de neden durmadan önüne gelenle... diyeceksin? İşte bunu ben de tam olarak bilmiyorum dostum ama, erkeksiz kaldığımda boğulur gibi oluyorum. Yalnız kalamıyorum ben: üzerinde bir erkeğin istekli gözleri olmadan gün sürmek ölümler gibi geliyor bana.(...) Kendini ve bütünü yasaklarıyla bir dünyayı karşıma diken insanlardan intikam almadan duramam.” (s.143)

Sacide'nin samimi itirafları insan trajedisini açımlayan göndermeleri taşımakla birlikte; insan varoluşunun bilinçaltında yaşadığı birey oluş süreçlerinin 'gelgitleri'nin toplum nazarında zayıflık/zaaf olarak kabulünü imler. Bireyleşim sürecinden geçen Sacide karakteri, anlatının beslendiği varoluşçu felsefeyi -kişi zaafaları ve zayıflıklarıyla vardır; ve bu kabullenim onu kendini yaratmaya sevk eden süreçleri beraberinde getirir felsefesini- kişiler kadrosundaki varlığıyla yerine getirir.

Başkişi Jale'nin hayatında önemli kişilerden biri olan Reha, romandaki norm karakterlerden biridir. O, romanda Jale'ye beslediği sevgi/aşk'la beraber, karşılık beklemeksizin sadakat ve bağlılık içinde bulunur. Jale'yi fikirleriyle, arkadaşlığıyla, sevgisiyle hep destekler/geliştirir bir görünümündedir. Jale'nin kendisinden sakladığı birçok olayı bilmesine rağmen ona bunlardan ötürü suçlamada bulunmaz; fedakâr/ anlayışlı sevgili olmaya çalışır. Tüm sevgilileri arasında Jale'nin aradığı mutluluğu kendisinde bulacağına tereddütsüz inanır. Fakültede sürekli bir arada olmaları Jale'yi kaybetme fikrini bir an olsun aklına getirmez. Jale'ye yazdığı bir mektubunda bu yanılığın sorgulamasını yapar:

“Bize ne oldu- sen nasıl gittin- bazen bir masal sanıyorum yaşadıklarımızı ve ben nasıl seyrettim sustum- nikahına bile geldim- başkası gibi yaşadım yanında...” (s.187)

“Çetin ketum değildir olamaz da ketum olan bendim orda. üzülme diye sakladım hep- ama şimdi üzülmeni mi istiyorum. hayır ama pisi pisine yanılmayayım seni- kiliseyi de biliyorum- denize atladığın şubat gecesini de- Çetin'in evine gittiğini de- gece sızmışlığının içinde benim adımları sayıklayarak seviştiğini- ketum olan bendim- karşıma geçip sana hamilik taslamasın-...ama ne olursa olsun senin mutluluğunu dileyen senin güvenini kazanmış dostun buydu-...en falsosuz ben vardım senin yanında- ben vardım da ne oldu sanki-” (s.188)

Romanda, samimi dostluğun ve sevginin imi olan Reha karakteri, tüm hayal kırıklıklarına rağmen Jale'nin her zaman yanında olacağını temin ederek tutarlı bir tavır sergiler:

“ne halt edersen et ben senle dünya bir ahiret arkadaşlığımı bozmam- ben seninle muhayyel, özlemler kardeşliğimi de unutmam” (s.191)

“bak senin her vakit yanında- her vakit dostun olduğumu- sakın unutma- şebekeni de Solmaz’la gönder yaptırırım- bu ay sonu gelir oraya- çekinme ha- başka bir düşünce çıkarırsan çok kızarım- gelince gözlerinin içine bakarım” (s.212)

Norm karakterlerden biri olan Zeki, romanın “imkânsız filozofu” (Sözer, 2007: 215) dur. Romanda Jale’ye aşık gençlerden biri olan Zeki, aşırı dini bir söylem kullanan babasıyla kendi sosyalist düşünceleri arasında sıkışıp kalır ve bireysel miti intiharla sonlanır. Mektup Aşkları romanının başlıca göndergesi olarak değerlendirilen *SEVGİLİM/TANRI/İNSANIN/RİYASIDIR* simgesinin özne’lerini değiştirerek ifade bulmasında görev üstlenir.

Karşıdeğer gurubunda yer alan Zeki’nin babası Abdullah da diğer bir norm karakterdir. Abdullah karakteri yazarın sloganik söyleme eleştirel tavır almasının zeminini oluşturur. Abdullah, dine körü körüne bağlı, aşırı dini söylem kullanan; kendini sloganlarla ifade eden görünümüyle başkişi Jale’nin karşısında yer alır. Zeki’nin Jale’yle olan bağı Zeki’nin babası Abdullah’ın Jale’ye yazdığı ağır hakaretler içeren mektup neticesinde kopar. Yazar, birbirine taban tabana zıt olan bu iki karakter aracılığıyla, Sacide’nin savunduğu din/birey/toplum/aidiyet/dayanışma açmazına göndermede bulunur:

“Ben dindar değilim, ailem bana vermedi din eğitimi, okul da vermedi; Cumhuriyet çocuğuyuz biz, Atatürk çocuğuyuz. O halde nasıl olup da başı bağlı anneleri olan, Kuran okuyan, camilere giden, oruçlar tutan insanlarla ortak yaşayabilelim?” (s.153)

Özgür eylem alanını yitiren insan, gelecekteki varlığını da yaratamayacaktır. Yirminci yüzyılda, kendini bir din örgütlenmesi şeklinde geliştiren akıl ve bilim, insanlığa tanrıtanımazlığı dayatmış ve yeni idoller üretirken kişi ve ideolojilerin tanrılaşmasını sağlamıştır. Bu idolleştirme/tanrılaştırma, aslında belleklerdeki semavi dinlere ait kutsal izleğin, dünyevi bir dönüştürümüdür. Yaşadığı süreçle bir çelişkiler yumağına dönen Sacide, ona empoze edilen bu çapraşık düşünce sisteminin mutlak doğruluğuna inandırılmıştır.

3. Kart Karakterler

Romanda tek bir özelliğin sembolü olan kart karakterler (Korkmaz, 2007: 277) tek bir nitelik ya da düşünceden oluşurlar. Bu tür roman karakterleri, “yalnız bir kişiliğe sahiptirler ve tek bir tümceyle anlatılabilen kişilerdir” (Forster, 1982: 108).

Çoğul bakış açısı ve anlatıcı tekniğinin kullanıldığı anlatıda kart karakter olan Ferhunde, hayattan beklentilerini, umutlarını, hayallerini, mutluluğu, yaşamında önemli yere sahip iki varlığa Jale ve Aşk’a transfer etmiş görünür. Ferhunde aşk nesnesi Kemal’e yüklediği değerler dizgesini, Jale’ye yazdığı mektubunda şu şekilde ifade eder:

“Kemal’i gönderdiğim Perşembe gününden beri çok mutsuzdum. Kemal’in burada kaldığı on gün bilsen ne kadar oyalanmış eğlenmişim, şimdi eskisinden daha çok sıkılıyorum. Dışarda güneşli bir hava var ama ben yerimden kıpırdamak bile istemiyorum.” (s.13)

Kemal’in kendisini terk etmesiyle hayata küsen Ferhunde, aşka ve yaşama olan inancını yitirir:

“Bana öyle geliyor ki dostum, dünyada saadet denen bir şey yok, bizler boşuna çırpınıp duruyoruz. Zaten ruhumuzu bütün çıplaklığıyla kimseye gösteremediğimiz için daima yalnız kalmaya mahkumuz.” (s.32)

Ferhunde, fon karakterlerden biri olan Bekir’le yaşadığı aşkla tekrar yaşama bağlanır, içi yaşam sevinciyle dolar, inanç dünyasında dahi değişim yaşadığı görülür:

“Mesudum, evet, seviyorum, çok mesudum, bütün çocukluk hayallerimizde özlemine çektiğimiz o aşkla karşılaştım! İnanmayacaksın ama hayallerimin erkeğini buldum!.. Ah; hatıra defterime sonunda dün akşam ne yazdım bak: “Allahım sana çok şükür, beni mesut ettiğin için sana inanacağım artık.”” (s.42)

"Aşk var dostum, aşk var ve her şeyi iyi ediyor aşk, dünyayı güzelleştiriyor. İnsan ruhu ancak aşkla şahikasına kavuşur!.." (s.44)

Fakat Ferhunde'nin mutluluğu norm karakter Sacide'nin Bekir'i kendine aşık! etmesiyle son bulur. İradeli, oturmuş bir kişiliğe sahip olmayan Ferhunde bu acı tecrübe sonunda inandığı tüm değerlerin reddi yolunu seçer:

"benim üzüntüm: bütün insanlığın, evet kadının ve erkeğin aşk varmışçasına kandırılarak büyüüşleri." (s.98)

"Heyhay! Jaleciğim, artık, lûgatımdan aşk sözünü siliyorum... Aşk da Allah gibi, ikisi de yok, ikisi de Allahsız..." (s.99)

Kart karakter olarak işlev gören Ferhunde karakteri, birinci derecedeki karakter Jale'nin değerler dünyasını açıklamaya zemin oluşturma, onun kusurlarını yansıtmaya, somutlaştırma gibi fonksiyonları yerine getirmiş olur.

Ferhunde karakterinin, romanın başkişisi Jale'den farklı kişilikte olması başkişi Jale'yi daha iyi tanımamızda önemli bir yere sahiptir. Jale'nin bireysel ve sosyal varlığının tamamlayıcısı konumundadır. İdeolojik açıdan Jale karakteriyle aynı fikirleri paylaşmasına karşın bazı hususlarda farklı düşünür; hem duygusal hem de fiziksel özellikler açısından birbirlerinden ayrılırlar. Bu ayrılığı Ferhunde, Jale'ye yazdığı bir mektubunda şu ifadelerle açıklar:

"Hem herkes senin gibi düşünebilir mi? Senin gibi olabilir mi? Sen sağlıklısın, hareketlisin, canlısın. Benim gibi ikide birde ateşin yükselip hayattan elini ayağımı çekmen icap etmiyor. Zafiyet olmasaydım bile aynen senin gibi düşünemezdim." (s.64)

Romanın ana izleği 'gerçek aşkın olmayışı'nı imleyen Ferhunde karakteri, deneyimlediği her aşk tecrübesinin sonunda hayal kırıklığı ve aşka olan inancını yitirileriyle temayı destekler:

"şimdi en büyük acım aşk denilen şeyin mevcut olmadığını anlamam... Aşk, dostum severken ayrılırsan var olan bir şey olabilir ancak, bu da manasız bir hiç!" (s.95)

Silik, marazi bir kişilik sergileyen Ferhunde karakteri, sürekli olarak hastalığından şikayet eder; hastalıkların hayatını istediği şekilde yaşamasına engel olmasından dert yanar. Onun yaşam öyküsünde sık sık tekrarlayan rahatsızlıkların, aşk beklentilerinin hayal kırıklığıyla sonuçlandığı dönemlerde yoğunlaşması Ferhunde karakterinin somatizasyon bozukluk yaşadığının da bir göstergesidir. Somatizasyon hastalarda tekrarlayan, yaygın bedensel ağrı ve yakınmalar mevcuttur ve toplumsal, strese bağlı sıkıntılarının beden dili ile ifade edilmesi söz konusudur (Vatandaş, 2003). Kişi toplumda dikkat çekmek ve bu sayede bazı toplumsal sorumluluklardan kurtulmayı amaçlar. Ferhunde, yaşam karşısındaki hayal kırıklıklarını ve başarısızlığını bu yolla örtmeyi dener:

"Şimdi beni bir seven ve anlayan var dostum!!! Bu ne demek bilemezsin. Ne ateşim çıkıyor, ne içim sıkılıyor?!" (s.43)

Sevgilisinden ayrıldığı döneme denk gelen bir mektupta yer alan ifadeler rahatsızlığını destekler niteliktedir:

"Devamlı ateşim çıkıyor ve yatmak zorunda kalıyorum. Yatarken derin düşünme fırsatı buluyorum. Hayatıma bir değişiklik vermek istiyorum ama bilmem yapabilecek miyim?" (s.32)

"Jale, mektubunda, "Beni ya da karşıdakini hatta kendini etkilemek için bu durumlara girmeyesin!" diyordun. Buna hem alındım, hem de sana hak verdim. Evet biz dostuz, ama sen benden çok başkasın, ben de senden! Ben ruhumun her sızısını bir bir yaşıyorum. Adeta gözlerimden sızır acım, ama sen nasıl sakın kalıyorsun?" (s.33)

Ferhunde Mektup Aşkları anlatısında Başkişi'nin kişisel özelliklerini dikkatlere sunmaya hizmet eder. Tek boyutlu görünümüleriyle dikkat çeken kart karakterler anlatı başkişisinin daha net anlaşılmasına imkân sağlama fonksiyonuyla anlatı yapısındaki işlevlerini yerine getirmiş olurlar.

4. Fon Karakterler

Mektup Aşkları'nda "romanda sadece sosyal ilişkiler ağını örmek, sosyal atmosferi yaratmak ve eserin esas karakterleriyle tezat teşkil etmek için yaratılmış" (Tekin, 2003: 97) olan fon karakterler Jale, Ferhunde ve Sacide'nin İstanbul ve Ankara'daki dedikodu, çekememezlik yuvası şeklinde imlediği yozlaşmış arkadaşları, Şube müdürü yarbay, binbaşı, Ergin, Çetin, Nevzat, Oğuz, Bekir, Nejat, Tahir, Solmaz, Ferit, Alev, Sacit, Şadi, Hasan, Sacide'nin ağabeyi, Ümit, Ferhunde'nin ablası, annesi ve eniştesi, Ferhunde'nin eniştesinin doktor arkadaşı Sunuhi, Ahmet'in Ankara'daki arkadaşları ve İzmir'deki arkadaşları, Sacide'nin kısa süreliğine yaşamına giren yozlaşmış, sömürücü cinselliğin imleri Abdülrezzak, Faruk Fenli, Turgut Cenk'tir. Bunlar, eserdeki sosyal ilişkiler dünyasını anlama ve tanıma zemini hazırlayan fon karakterlerdir.

Sonuç

Leyla Erbil'in Mektup Aşkları romanında kişiler dünyasının incelendiği çalışmada, romanın yapı unsurlarından kişiler, anlatı içerisinde temayı destekleyen önemli bir fonksiyon üstlenir. Başkişi, başkişiyi açımlayan işlevleriyle norm, kart ve fon karakterlerin çoğunluğunun kadın oluşu; kadın varlığına yönelik yapıcı ve yıkıcı aktörleri/etkenleri incelemenin merkezine taşır. Böylece, kadının kendini gerçekleştirme gereksiniminin önünde iki sorunsal halinde erkek varlığı ve toplumsal, siyasi ve geleneksel paradigmaların rol oynadığı görülür.

Tanzimat'ın ilanıyla başlayan modernleşme sürecinde egemen ataerkil toplum yapısının kırılmaya başladığı; kadın lehine sorgulamasına, eleştirisine kapı aralayan bilinçlenme/aydınlanma ve bir fark edişler sürecine dönüştüğü dikkat çeker. Bu yeni yönelim kadın varlığını çeşitli açılardan konumlandırmaya çalışırken başarısızlığa uğrar. Bu kaçınılmaz başarısızlık kadının kimliğini belirleyen söylemin bir diğer varolanın 'erkek'in söylemine dayanıyor olmasında yatar. Toplumun egemen unsuru olan erkeğin, ikinci doğum/bilinçlenme yaşayan kadına görünürde duyarlı tutumu gerçekte bir aldatmacadan öteye gitmez. Ayrıcalıklarından vazgeçme niyetinde olmayan erkek her fırsatta kadına dayatmalarda bulunma eğilimi sergiler; bunu kadın varlığının öncelikli ve gönüllü olarak kendini konumlandığı uzamda, aşk ve sevgi dünyasında yapar. Kendini erkeğin üzerinden tanımlama eğilimindeki kadının, erkeğin bu buyurgan tutumu karşısında aşkta mutluluğu yakalaması mümkün görünmez. Kadının kendini gerçekleştirme edimlerinin aşk ve sevgi dünyasında karşılıksız kalışı anlatıda yerleşik/egemen değerler dizgesinin reddi, kaçış, bağımsızlık, cinsellik, inanç, tanınma, sevgi, korunma gereksinimlerinden yoksunluk halinde dışlaştırılır. Anlatının kişileri, romanın 'gerçek aşkın olmayışı' tezini destekler gelişim sergiler. Kadının kendilik değerlerini üreteceği uzam olarak aşkı görme yanılığından; ancak geleneksel kadın rolünden sıyrılan, modernitenin zihinsel değerleriyle donanmış, 'kendi için varlık' bilincine erişen kadının yaratılmasıyla kurtuluşa ermesi mümkün görünür.

Birey olma sürecinde dar anlamda çevresiyle geniş anlamda evrenle girdiği karşılıklı savaş sonucunda geçirdiği değişim ve dönüşümler, bireyin kendini konumlandırırkenki tercihini belirleyen göstergeler olan toplum yasaları, ahlak kuralları ve siyasi/ideolojik yaklaşımlarla yakından ilintili olduğu tezi roman karakterlerinin kurmaca dünyadaki görünümüyle ile bütünleştirilmesi olarak metne taşınır. Kadının kendilik değerlerini yaratım sürecinde toplum yapısının varlığı ve gelişimi üzerindeki yapıcı gücünü kendi varlığını kurma/bireyleşme hedefini gerçekleştirir de kullanması şarttır.

KAYNAKÇA

BOYNUKARA, Hasan (2002). "Karakter ve Tip", *Hece*, S. 65/66/67, s. 174-187.

- DÜNDAR, Hülya (2007). "Leyla Erbil'in Yaşam Öyküsü", *Leyla Erbil'de Etik ve Estetik*, (Haz. Süha Oğuzertem), İstanbul: Kanat Yayınları.
- ELİUZ, Ülkü (2009). *Tanzimat Dönemi Anlatılarında Feminist Söylem*, Trabzon: Serander Yayınları.
- ERBİL, Leyla (2010). *Mektup Aşkları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- FORSTER, E. M. (1985). *Roman Sanatı*, çev.: Ünal Aytür, İstanbul: Adam Yayınları.
- FREUD, Sigmund (2009). *Freud*, çev.: Cengiz Güleç-Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (Ed.) (2007). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- _____, (2008). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- _____, (2002). *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet (1972). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- ÖZER, Nilay (2007). "Leyla Erbil'in Romanlarında Siyasal Söylemin İşlevi", *Leyla Erbil'de Etik ve Estetik*, İstanbul: Kanat Yayınları.
- SÖZER, Önay (2007). "Aşk Mektubu Kime Yazılır?: Mektup Aşkları Üzerine", *Leyla Erbil'de Etik ve Estetik*, İstanbul: Kanat Yayınları.
- STEVICK, Philip (2004). *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları.
- TEKİN, Mehmet (2003). *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TEMİZYÜREK, Mahmut (2004). "Leyla Erbil İşaretleri", *Varlık*, S. 1158, s. 39-42.
- VATANDAŞ, Celalettin (2003). *Aile ve Şiddet: Türkiye'de Eşler Arası Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, <http://www.belgeler.com> (28.10.2011).